

Józef M. Fiszer*

TOMASZ G. GROSSE,
POKRYZYSOWA EUROPA. DYLEMATY UNII EUROPEJSKIEJ
POLSKI INSTYTUT SPRAW MIĘDZYNARODOWYCH, WARSZAWA 2018, ss. 330

DOI: 10.26399/meip.4(67).2019.45/j.m.fiszer

Zanim przejdę do zrecenzowania książki Tomasza G. Grossego pt. *Pokryzysowa Europa. Dylematy Unii Europejskiej*, chciałbym zaznaczyć, że problematyka ta doczekała się już omówienia w bogatej literaturze na świecie i w Polsce, a mimo to wciąż budzi zainteresowanie badaczy bez mała wszystkich nauk społecznych – szczególnie badaczy współczesnych stosunków międzynarodowych, socjologów, prawników, ekonomistów, historyków i politologów. Od dłuższego czasu znajduje się również w centrum zainteresowań Grossego, o czym świadczą jego liczne publikacje na ten temat. Publikacje te stanowiły swoiste preludium do napisania recenzowanej monografii.

We wstępie do recenzowanej książki Autor pisze, że Unia Europejska (UE) na początku XXI wieku weszła w fazę wielu kryzysów, które ujawniły poważne tendencje dezintegracyjne w jej łonie. Spośród nich – zdaniem Autora – dwa miały największe znaczenie, tj. kryzys w strefie euro oraz kryzys migracyjny. Dalej podkreśla on: „Celem mojej książki jest analiza tych kryzysów, a zwłaszcza sposobu ich rozwiązywania przez elity europejskie, przede wszystkim niemieckie, których wpływ na losy UE wzrasta. Stawiam tezę, że kryzysy były pacyfikowane w sposób mało skuteczny, przy dużych kosztach społecznych i politycznych dla europejskiej integracji” (s. 7). Nie jest to jednak jedyny temat tej monografii – nieco dalej we wstępie Grosse pisze: „Celem książki jest próba nakreślenia zmian w Europie pod wpływem tych dwóch największych kryzysów. Jak się zmieniała i w którym kierunku zdążała? Weryfikuję swoje obserwacje na temat zmiany modelu integracji w okresie

* Józef Fiszer – prof. dr hab., Uczelnia Łazarskiego w Warszawie, e-mail: fiszer@isspan.waw.pl; ORCID 0000-0003-2461-4341

kryzysów” (s. 8). Dodaje też, że do zamierzeń towarzyszących pisaniu książki należy „ocena głównych procesów integracyjnych w Europie pokryzysowej, w tym zwłaszcza w kontekście zmian ustrojowych. Interesuje mnie zjawisko władzy, jak również mechanizmy jej praktykowania, w tym sposób wykorzystywania idei i narracji do realizacji celów politycznych. Zamierzam także zająć się trudnym wyzwaniem dotyczącym przyszłych losów Europy” (s. 10). Zatem cele, jakie postawił sobie Autor, są bardzo ambitne i chciałbym podkreślić, że zostały zrealizowane w całości.

Pisząc o kryzysach w UE i trudnej sytuacji w „pokryzysowej Europie”, Autor stara się wykazać, że jedną z ich głównych przyczyn była nietrafiona diagnoza tych kryzysów oraz niewłaściwie dobrane instrumenty antykryzysowe, które w niewielkim stopniu przyczyniały się do usuwania powstałych dysfunkcji i miały poważne skutki uboczne. Czasami – jak pisze – diagnoza była lepiej postawiona, ale zabrakło woli politycznej do wprowadzenia odważnych reform, a niekiedy do głosu dochodziły partykularne interesy narodowe, nie zaś myślenie o odpowiedzialności za cały system, w tym za losy projektu europejskiego. Pisząc o przyszłości UE, Grosse stawia dość kasandryczną hipotezę, z którą zgadzam się w całości. Mianowicie w 2018 roku kryzysy unijne zostały tylko przygaszone, nie zaś rozwiązane systemowo, a więc mogą się one odnowić w przyszłości i poważnie zagrozić Unii Europejskiej.

Według mnie nie ulega wątpliwości, że recenzowana publikacja to solidne dzieło naukowe, jedna z lepszych książek na temat pokryzysowej Europy i jej problemów. Ma ona charakter interdyscyplinarny, gdyż Autor, pisząc z perspektywy nauk o polityce, uwzględnia także ustalenia i wnioski historyków, prawników i ekonomistów formułowane w minionych latach. Mamy tutaj do czynienia z udaną analizą problemów, z którymi zmagają się dziś i będzie się zmagać w najbliższych latach Unia Europejska oraz jej polityczne elity.

Praca składa się z syntetycznego wstępu, dziewięciu obszernych rozdziałów, zakończenia i bibliografii. Kolejne rozdziały zostały zatytułowane: „Suwerenność”, „Demokracja”, „Ustrój”, „Bunt”, „Strategia”, „Solidarność”, „Rynek”, „Dezintegracja” i „Prognoza”. Monografia ta została napisana w układzie problemowym, co uważam za słuszne rozwiązanie metodologiczne. Szkoda tylko, że brak w niej indeksu nazwisk, który w tego typu oryginalnych pozycjach jest niezbędny.

Całość analizy kończy syntetyczne podsumowanie, w którym Autor trafnie spostrzega: „Podstawowym wnioskiem wynikającym z obserwacji sytuacji w pokryzysowej Europie jest to, że bardzo trudno przezwyciężyć dylemat między poprawą skuteczności zarządzania w UE (i w UGW) i jednocześnie niwelowaniem deficytu demokratycznego. Teoretycznie istnieje możliwość

zwiększenia integracji politycznej na szczeblu unijnym, a więc wprowadzenia standardów demokracji na tym poziomie i jednocześnie centralizacji władzy w gestii instytucji unijnych. Takim rozwiązaniem ustrojowym byłaby federacja demokratyczna w Europie, która nie tylko kumulowałaby kompetencje w Brukseli, ale również wprowadzała w pełni demokratyczny rząd i silną władzę parlamentarną na tym szczeblu. Tego typu zmianę określam jako »przełom instytucjonalny« w kierunku federacji. Niestety takie rozwiązanie jest nadal stosunkowo mało prawdopodobne” (s. 279).

O efektach badań naukowych i ich jakości, obok doświadczenia badacza, jego wiedzy na dany temat oraz przyjętej metodologii, decyduje baza źródłowa. Dlatego nieco więcej uwagi chciałbym poświęcić bazie źródłowej recenzowanej monografii, gdyż pokazuje ona dociekliwość, rzetelność i pracowitość badacza. Autor wykorzystał wiele źródeł, o czym świadczy obszerna, licząca aż 30 stron bibliografia. Dominują tutaj prace zwarte oraz artykuły i studia, a niewiele jest oryginalnych dokumentów. Mam też pewne zastrzeżenia dotyczące strony formalnej i warsztatowej recenzowanej pracy, m.in. właśnie bibliografii. W bibliografiach poważnych prac naukowych najczęściej stosuje się podział na takie części jak dokumenty archiwalne, dokumenty publikowane, prace zwarte, artykuły i studia, prasa i ewentualnie źródła internetowe. Tutaj tego podziału nie ma.

Konkludując, chcę raz jeszcze zaznaczyć, że mimo pewnych uwag krytycznych, *summa summarum*, recenzowana książka poważnie wzbogaca literaturę przedmiotu i zasługuje na uwagę badaczy, ekspertów, polityków, doktorantów i studentów, szczególnie takich kierunków jak stosunki międzynarodowe i europeistyka.

Cytuj jako:

Fiszer J. M., recenzja książki: Tomasz G. Grosse, *Pokryzysowa Europa. Dylematy Unii Europejskiej*, Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2018, ss. 330, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna” 2019 nr 4(67), s. 218–220. DOI: 10.26399/meip.4(67).2019.45/j.m.fiszer

Cite as:

Fiszer, J., M. (2019), book review (in *Myśl Ekonomiczna i Polityczna* 4(67), 218–220): Tomasz G. Grosse, *Pokryzysowa Europa. Dylematy Unii Europejskiej* [Post-crisis Europe: European Union dilemmas], Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2018, 330 pp. DOI: 10.26399/meip.4(67).2019.45/j.m.fiszer